

УДК 159.9: 347.965.42:378.14

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-3582-3597](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-3582-3597)

Калушка Віра Миколаївна кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та процесу, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0009-0007-1759-721X>.

Стецюк Юрій Олегович здобувач третього рівня вищої освіти (PhD) зі спеціальності 053 Психологія, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0009-0002-6701-8005>.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ МЕДІАТОРІВ ТА ПРАВООХОРОНЦІВ

Анотація. У статті проведено концептуалізацію поняття професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців. Визначено необхідність такої концептуалізації для розвитку теорії та практики фахового вдосконалення фахівців, котрі працюють у сфері врегулювання міжособистісних і соціальних конфліктів. Показано, що концептуалізація вказаного поняття дає змогу систематизувати наукові уявлення, інтегрувати знання з психології, конфліктології, права, етики та соціології, забезпечуючи міждисциплінарний підхід до розвитку компетенцій спеціаліста у сфері врегулювання конфліктів. Важливим елементом концептуалізації визначено виокремлення напрямів підготовки професійно-психологічної підготовки медіаторів та правоохоронців, таких як соціальний, теоретичний, особистісний, комунікативний, адаптаційний і рефлексивний, що забезпечує системну інтерпретацію аналізованого явища. Обґрунтовано зміст соціального напрямку професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців, що підкреслює необхідність врахування суспільних трансформацій, культурних і ціннісних особливостей учасників конфліктів, сприяючи ефективній інтеграції професійної діяльності у соціальний контекст; теоретичного, який забезпечує обґрунтованість прийняття рішень та вибору стратегій впливу на сторони конфлікту; особистісного і комунікативного, що розкривають значення емоційної стійкості, моральної зрілості, розвиненої емпатії та навичок конструктивної взаємодії як ключових для роботи з конфліктами різного рівня прояву; адаптаційного, що зосереджує увагу на здатності фахівців функціонувати в умовах підвищеного стресу, ризиків і професійних загроз; рефлексивного, який забезпечує належне усвідомлення ними моральних, соціальних і професійних наслідків прийнятих рішень. Доведено, що концептуалізація поняття професійно-психологічної підготовки медіаторів та правоохоронців постає підґрунтям формування компетентного та

етично зрілого фахівця, здатного розв'язувати конфлікти різного рівня об'єктивної складності та суб'єктивної трудності.

Ключові слова: особистість, фахівець, професійно-психологічна підготовка, медіаційна компетентність, розвиток, психологічні чинники, медіатор, правоохоронець, конфлікти, розв'язання суперечностей.

Kalushka Vira Mykolaivna Candidate of Legal Sciences, Senior Lecturer at the Department of Criminal Law and Procedure, West Ukrainian National University, Ternopil, <https://orcid.org/0009-0007-1759-721X>.

Stetsiuk Yurii Olehovych PhD candidate in the field of 053 Psychology, West Ukrainian National University, Kharkiv, <https://orcid.org/0009-0002-6701-8005>.

CONCEPTUALIZATION OF THE NOTION OF PROFESSIONAL-PSYCHOLOGICAL TRAINING OF MODERN MEDIATORS AND LAW

Abstract. The article presents a conceptualization of the notion of professional-psychological training of modern mediators and law enforcement officers. The necessity of such conceptualization is defined for the development of both the theory and practice of professional development of specialists working in the field of interpersonal and social conflict resolution. It is shown that conceptualizing this notion allows for the systematization of scientific knowledge, the integration of insights from psychology, conflictology, law, ethics, and sociology, thus ensuring an interdisciplinary approach to developing the competencies of specialists in conflict resolution. A key element of this conceptualization is the identification of the directions of professional-psychological training of mediators and law enforcement officers, namely social, theoretical, personal, communicative, adaptive, and reflexive aspects, which provide a comprehensive understanding of the analyzed phenomenon. The content of the social aspect of professional-psychological training is substantiated, emphasizing the need to consider societal transformations, cultural and value-based characteristics of conflict participants, thus facilitating effective integration of professional activities into the social context; the theoretical aspect ensures the validity of decision-making and the choice of strategies of influence on conflict parties; the personal and communicative aspects highlight the significance of emotional resilience, moral maturity, developed empathy, and skills for constructive interaction as key for working with conflicts of varying levels; the adaptive aspect emphasizes the ability of specialists to function under heightened stress, risks, and professional threats; and the reflexive aspect ensures proper awareness of the moral, social, and professional consequences of the decisions made. It is demonstrated that the conceptualization of the notion of professional-psychological training of mediators and law enforcement officers serves as the foundation for forming competent and ethically mature specialists capable of resolving conflicts at different levels.

Keywords: personality, specialist, professional-psychological training, mediation competence, development, psychological factors, mediator, law enforcement officer, conflicts, conflict resolution.

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві, що характеризується зростанням соціальної напруженості, множинністю конфліктів і підвищеними вимогами до забезпечення правопорядку та соціальної справедливості, особливої ваги набуває діяльність медіаторів і правоохоронців як важливих суб'єктів врегулювання конфліктних ситуацій та захисту прав людини. Ефективність їх професійної діяльності в контексті розв'язання конфліктів різних рівнів і видів дедалі більше визначається не стільки рівнем правових знань і процедурною компетентністю, скільки глибиною психологічної підготовки, здатністю до емпатії, емоційної саморегуляції, комунікативної гнучкості та морально-етичної відповідальності. У зв'язку із цим постає об'єктивна необхідність визначення поняття професійно-психологічної підготовки таких спеціалістів, що дасть змогу чітко окреслити її зміст, структуру та функції, забезпечити обґрунтовану єдність підходів до підготовки фахівців і створити підґрунтя для підвищення якості їх професійної діяльності в умовах значних соціальних трансформацій і суспільних викликів. Тому концептуалізація поняття професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців є актуальною і суспільно затребуваною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукової літератури показує різноспрямованість наукових підходів до концептуалізації поняття професійно-психологічної підготовки фахівців. Так, загальнотеоретичні аспекти професійної підготовки сучасних фахівців висвітлено у працях Г. Воробйова [21], А. Гірняка [4; 5], С. Калаур [12-14], А. Ключкова [22], В. Курило [15], Л. Курило [15], А. Лазарука [16; 17], О. Світличного [15] та ін. На необхідності удосконалення підготовки сучасних правоохоронців наголошено у публікаціях Р. Андрусина [1], А. Танько [27], Д. Швець [31] та ін., медіаторів – у наукових дослідженнях І. Белінської [2], Н. Мазаракі [18], Ц. Оганісяна [20], Г. Супрун [26], К. Харківської [30], В. Цимбалюка [19] та ін. Питання медитаційної компетентності особистості розглядали Т. Кисельова [33], Ц. Оганісян [20], В. Цимбалюк [19] та ін. Роль та значення психологічних знань у врегулюванні конфліктів різних рівнів аналізували вчені Є. Бистрицький [3], Н. Гнатюк [6], Л. Долинська [7], Т. Дуткевич, Г. Жаворонкова [9], Ю. Іщенко [11], І. Куревіна [32], Л. Матяш-Заяц [7], С. Постоловський [29], Т. Сівашенко [9], О. Скібіцький [9], О. Темченко [28], Є. Тихомирова [29], Т. Яхно [32] та ін. Проте, незважаючи на наукову продуктивність різних наукових підходів до концептуалізації поняття професійно-психологічної підготовки сучасних фахівців, спеціальних праць та досліджень, спрямованих на вивчення професійно-психологічної підготовки медіаторів і правоохоронців, нами не виявлено.

Мета статті – концептуалізація поняття професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців.

Виклад основного матеріалу. В контексті стрімких соціальних змін, загострення суспільних суперечностей, трансформації правових інститутів і зростання запитів на ненасильницькі способи врегулювання конфліктів, особливої актуальності набуває проблема підготовки фахівців, діяльність яких спрямована на підтримання соціальної рівноваги та забезпечення правопорядку, зокрема сучасних медіаторів та правоохоронців. Такі спеціалісти все частіше працюють в ситуаціях підвищеного психоемоційного напруження, нестабільної поведінки сторін конфлікту, інформаційного тиску та моральних дилем, що суттєво ускладнює виконання професійних функцій. За таких умов постає потреба як в оновленні змісту професійної освіти, так і в систематизації наукових уявлень про психологічні засади професійної підготовки цих фахівців. Виникає необхідність осмислити психологічну складову професійної діяльності таких спеціалістів як системоутворювальний чинник професійної ефективності, фахової надійності та суспільної довіри до інститутів медіації й правоохоронної діяльності. При цьому концептуалізація професійно-психологічної підготовки медіаторів і правоохоронців дає змогу узгодити різні підходи й дослідницькі традиції, подолати фрагментарність наявних напрацювань, а також створити цілісну наукову рамку для подальших досліджень.

Зазначимо, що професійно-психологічна підготовка сучасних медіаторів має фундаментальне значення з огляду на зростання ролі медіації як соціально визнаного механізму мирного врегулювання конфліктів у різних сферах суспільного життя. Медіатор працює в умовах емоційного напруження, асиметрії інтересів і цінностей сторін, часто стикається з недовірою, агресією або фрустрацією учасників конфлікту. За таких обставин саме психологічна готовність фахівця визначає його здатність утримувати нейтральну позицію, створювати безпечний комунікативний простір і сприяти конструктивному діалогу, що є важливою передумовою ефективності медіаційного процесу.

У наукових працях (Г. Воробйов [21], А. Гірняк [4; 5], С. Калаур [12-14], А. Ключков [22], В. Курило [15], Л. Курило [15], А. Лазарук [16; 17], О. Світличний [15] та ін.) професійно-психологічна підготовка переважно розглядається як процес формування психологічної готовності фахівця до виконання професійних функцій у складних, динамічних і соціально значущих умовах діяльності. Така підготовка охоплює засвоєння знань про психологічні закономірності поведінки людини, розвиток професійно важливих якостей особистості та набуття практичних умінь професійно-психологічного впливу й емоційної саморегуляції, й передбачає наявність знань, навичок, норм і цінностей, що забезпечують цілісність й ефективність фахового функціонування особистості. Особлива увага приділяється здатності адекватно оцінювати психологічні аспекти професійних ситуацій і прогнозувати їх розвиток. Важливою характеристикою підготовки є також її спрямованість на підвищення ефективності фахової діяльності та зниження ризику професійних помилок. У цьому розумінні вона виступає необхідною умовою професійної компетентності та надійності спеціаліста у сфері врегулювання конфліктів.

У межах наукової позиції О. Темченко професійно-психологічна підготовка тлумачиться як складова професійної освіти, зорієнтована на формування психологічної культури фахівця та його здатності до усвідомленої взаємодії з іншими людьми. Вона охоплює як розвиток комунікативних умінь, емпатії особистості, так і її рефлексивності та навичок управління міжособистісними відносинами в професійному середовищі. Така підготовка сприяє формуванню внутрішньої готовності професіонала діяти відповідально в умовах соціально-професійної взаємодії. Значна роль у ній відводиться процесам самопізнання та осмислення суб'єктом власних психологічних ресурсів і обмежень, тому професійно-психологічна підготовка у такому контексті постає як безперервний процес його особистісного й професійного зростання [28].

Згідно з підходом Д. Швець, професійно-психологічна підготовка визначається як спеціально організована діяльність, спрямована на формування стійкості до стресу та здатності ефективно функціонувати в умовах підвищеного психоемоційного навантаження. Така підготовка передбачає розвиток у суб'єкта механізмів психологічної саморегуляції, здатності до адаптації та спроможності до подолання кризових ситуацій. Особливий акцент робиться на формуванні здатності контролювати емоційні реакції та зберігати професійну рівновагу в екстремальних або конфліктних умовах, що сприяє збереженню психічного здоров'я та запобіганню професійному вигоранню. У цьому значенні підготовка, постаючи як ресурс підтримання довготривалої професійної ефективності, набуває профілактичного та захисного характеру [31].

За визначенням С. Калаур, професійно-психологічна підготовка – це процес формування готовності особистості до прийняття відповідальних рішень у ситуаціях невизначеності та морального вибору, що охоплює розвиток критичного мислення та усвідомлення соціальних наслідків професійних дій. Ця підготовка сприяє формуванню у фахівця внутрішніх регуляторів поведінки, що ґрунтуються на професійних і загальнолюдських цінностях. Значна увага авторкою приділяється здатності до рефлексії власних дій, а також їх результатів, що дає підстави трактувати її як чинник моральної зрілості та фахової відповідальності спеціаліста, передумову узгодженості між професійними нормами та його особистісними переконаннями [12].

Узагальнюючи, професійно-психологічну підготовку фахівця визначимо як систему формування психологічної готовності до професійної діяльності, що:

- 1) охоплює як процес набуття відповідних знань, умінь, навичок, так і становлення його професійної ідентичності та розвиток ціннісної сфери особи;
- 2) спрямована на забезпечення цілісності професійного розвитку суб'єкта впродовж періоду фахового становлення;
- 3) передбачає динамічність особи та її відкритість до змін, зумовлених трансформаціями професійного доквілля.

У цьому значенні професійно-психологічна підготовка виконує стратегічну роль у системі освіти сучасних професіоналів, покликаних врегульовувати конфлікти.

Що стосується професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців, то у наукових публікаціях (І. Белінської [2], Н. Мазаракі [18], Ц. Оганісяна [20], Г. Супрун [26], К. Харківської [30], В. Цимбалюка [19] та ін.) вона визначається як цілісний і системний процес формування психологічної готовності фахівця до ефективного виконання професійних функцій у конфліктогенному середовищі. Така підготовка спрямовується на інтеграцію теоретичних знань з психології із вміннями професійної взаємодії з різними категоріями осіб, й охоплює розвиток особистісних якостей професіонала, необхідних для ефективного виконання своїх фахових функцій. У структурі такої підготовки – формування здатності до усвідомленого управління власними емоційними станами та поведінковими реакціями, адекватного сприйняття складних соціальних ситуацій і прийняття виважених та осмислених рішень.

Зокрема, з позицій К. Харківської професійна підготовка медіаторів розглядається як складова їх професійної освіти, зорієнтована на: формування психологічної культури і його готовності до гуманістичної взаємодії з людьми; розвиток комунікативної компетентності, емпатійності, а також здатності до рефлексивного аналізу міжособистісних процесів та взаємодій. Особливу увагу автор пропонує приділяти формуванню навичок деескалації конфліктів і конструктивного діалогу, що сприяє усвідомленню фахівцем своєї соціальної відповідальності за наслідки професійної діяльності [30].

У межах трактування І. Белінської професійна підготовка медіаторів визначається як спеціально організований процес формування їх психологічної стійкості до впливу стресових, кризових і травматичних факторів професійного довкілля. Така підготовка спрямована на збереження психічного здоров'я та запобігання професійному вигоранню фахівців сфери «людина – людина», а її зміст охоплює розвиток навичок саморегуляції, подолання емоційного напруження та підтримання внутрішньої рівноваги. Важливим результатом цієї підготовки постає здатність спеціаліста зберігати ефективність діяльності в умовах підвищеного навантаження протягом тривалого часу. Професійно-психологічна підготовка в цьому значенні забезпечує стабільність професійної поведінки в екстремальних і невизначених ситуаціях [2].

Важливим аспектом професійної підготовки медіаторів Ц. Оганісян називає формування розвинених комунікативних компетентностей, зокрема навичок активного слухання, емоційної валідації, рефлексивного зворотного зв'язку та управління груповою динамікою. На думку вченого, медіатор не лише координує процес взаємодії сторін, а й тонко реагує на невербальні сигнали, приховані мотиви та психологічні бар'єри, які можуть перешкоджати досягненню порозуміння. Професійно-психологічна підготовка забезпечує здатність гнучко адаптувати комунікативні стратегії до особливостей конкретної конфліктної ситуації та індивідуальних характеристик її учасників [20].

Не менш значущим О. Кармаза, Т. Федоренко вважають розвиток особистісної стійкості та навичок саморегуляції, які дають змогу медіатору

зберігати внутрішню рівновагу в умовах тривалого емоційного навантаження. Постійна участь у конфліктних ситуаціях, осмислення переживань різних сторін і прийняття відповідальності за процес врегулювання суперечностей вимагає високого рівня усвідомленості, рефлексивності, здатності запобігати професійному вигоранню. У такому контексті належна професійно-психологічна підготовка виконує профілактичну функцію, підтримуючи довготривалу професійну ефективність і психологічне благополуччя медіатора [10].

Зміст професійно-психологічної підготовки фахівців, за дослідженнями А. Лазарука, також має проявлятися у формуванні відповідальності за наслідки свого професійного втручання [17]. Оскільки медіація передбачає роботу з ціннісними конфліктами, особистими межами та життєво важливими рішеннями сторін, що вимагає від фахівця високого рівня моральної зрілості й усвідомлення власного впливу на процес і результат взаємодії, тому ґрунтовна психологічна підготовка створює підґрунтя для поєднання фахової нейтральної позиції із гуманістичною орієнтацією, підвищуючи суспільну довіру до інституту медіації та збільшуючи його ефективність у сучасному соціальному середовищі.

Що стосується психологічної підготовки правоохоронців, то, на думку А. Танько, вона має важливе значення в умовах ускладнення соціальних процесів, зростання рівня суспільного напруження та підвищених очікувань громадян щодо справедливості, законності й гуманності дій представників влади. При цьому правоохоронна діяльність, пов'язана з постійною взаємодією з людьми в кризових, конфліктних і потенційно небезпечних ситуаціях, вимагає від фахівця не лише правової обізнаності, а й високого рівня психологічної готовності до прийняття зважених рішень під тиском часу, емоцій і ризиків. Саме професійно-психологічна підготовка, за словами вченої, створює підґрунтя для адекватної оцінки ситуацій, контролю власних емоційних реакцій і запобігання деструктивним формам поведінки [27].

Значення професійної підготовки сучасних правоохоронців, стверджує Р. Андрусин, полягає у формуванні високого рівня прояву морально-етичної відповідальності та правосвідомості. Так, правоохоронець щоденно стикається з ситуаціями, у яких формальні норми закону перетинаються з людськими долями, ціннісними конфліктами та моральними дилемами. За таких умов психологічна підготовка виступає важливим чинником усвідомлення меж своєї влади, запобігання зловживанням і прийняття рішень, зорієнтованих на захист гідності та прав людини [11]. Вказане, на думку вченої, підсилює легітимність правоохоронної діяльності та сприяє формуванню партнерських відносин між правоохоронними органами й суспільством загалом.

Важливим складником значення професійної підготовки правоохоронців Д. Швець називає формування ефективних комунікативних умінь і навичок деескалації конфліктів. Під час виконання службових обов'язків правоохоронець часто є першою контактною особою між державою та громадянином, що зумовлює особливу відповідальність за характер взаємодії, а здатність вести

діалог, розпізнавати психологічний стан співрозмовника, коректно реагувати на агресію, страх чи фрустрацію значною мірою визначає як безпеку ситуації, так і рівень суспільної довіри до правоохоронних органів. Тому професійно-психологічна підготовка сприяє переходу від силових моделей реагування до превентивних і комунікативно орієнтованих практик [31].

Не менш значущою 3. Фалинська визначає роль професійно-психологічної підготовки фахівців у забезпеченні стресостійкості [14]. Оскільки службова діяльність правоохоронців супроводжується хронічним стресом, ризиком для життя, впливом травматичних подій і морально складних ситуацій, це створює передумови для емоційного вигорання, професійних деформацій і зниження ефективності діяльності, а психологічна підготовка дає змогу сформувати навички саморегуляції, подолання стресу та рефлексивного осмислення досвіду, врешті-решт, зберегти психічне здоров'я та стабільність власної поведінки.

У науковій праці Є. Тихомирової зустрічається розуміння професійно-психологічної підготовки сучасних фахівців як процесу формування готовності до прийняття відповідальних рішень у ситуаціях морального вибору та ціннісної невизначеності [29]. Відтак така підготовка передбачає розвиток внутрішніх регуляторів професійної поведінки правоохоронців, що ґрунтуються на етичних нормах і правових принципах, сприяє усвідомленню меж власного впливу на інших людей. Значна увага приділяється здатності правоохоронців до рефлексії власних дій і їх соціальних наслідків, що забезпечує відповідальне поєднання їх професійної компетентності та гуманістичної орієнтації.

Згідно з нашим баченням, професійно-психологічна підготовка сучасних медіаторів та правоохоронців визначається як багатовимірна система розвитку особистості фахівця, що охоплює формування професійної ідентичності та усвідомлення своєї ролі в системі суспільних відносин. Така безперервна підготовка забезпечує здатність до адаптації в умовах змін соціального та професійного доквілля, спрямовується на саморозвиток і сприяє інтеграції особистісних ресурсів у професійну діяльність.

Аналіз наукових джерел (Є. Бистрицький [3], Н. Гнатюк [6], Л. Долинська [7], Т. Дуткевич, Г. Жаворонкова [9], Ю. Іщенко [11], І. Куревіна [32], Л. Матяш-Заяц [7], С. Постоловський [29], Т. Сівашенко [9], О. Скібіцький [9], О. Темченко [28], Є. Тихомирова [29], Т. Яхно [32] та ін.) показує, що розкриття питання професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців доцільно здійснювати через низку взаємопов'язаних напрямів, що дають змогу цілісно осмислити її зміст, призначення, значення в умовах суспільних викликів: 1) соціальний – передбачає аналіз фахівцем змісту соціальних трансформацій, зростання конфліктності, запиту на гуманістичні практики та підвищені очікування щодо професійної відповідальності цих спеціалістів; 2) теоретичний – пов'язаний з осмисленням підготовки в межах міждисциплінарності та інтеграції знань з психології, права, конфліктології, етики, соціології та інших дисциплін, що закономірно передбачає уточнення категоріального апарату та подолання

фрагментарності підходів до підготовки фахівців; 3) особистісний – охоплює формування професійно важливих якостей особистості, зокрема її емоційної стійкості, саморегуляції, рефлексивності, емпатії та моральної зрілості; 4) комунікативний – стосується розвитку навичок конструктивної взаємодії, соціального діалогу, деескалації конфліктів і психологічного впливу без застосування примусу; 5) адаптаційний – передбачає підготовку суб'єкта до функціонування в умовах підвищеного психоемоційного навантаження, ризику та професійних загроз; 6) рефлексивний – пов'язаний з усвідомленням особою соціальних і моральних наслідків професійної діяльності, формуванням відповідального ставлення до прийнятих рішень.

Насамперед важливим є соціальний напрям професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців, який розкривається через аналіз суспільних трансформацій, зміни характеру конфліктів і підвищення очікувань щодо професійної відповідальності. Суспільство характеризується зростанням соціальної поляризації, конфліктності на різних рівнях, кризою довіри до інституцій, підвищеною мобільністю населення, впливом глобальних потрясінь, таких як війни, пандемії, економічні кризи. У таких умовах конфлікти набувають багаторівневого характеру і охоплюють міжособистісний, груповий, організаційний та суспільний рівні. Медіатори та правоохоронці стикаються з необхідністю діяти в умовах невизначеності, емоційної напруги та моральних дилем, де правильне рішення має значні соціальні наслідки, а психологічна підготовка виступає відповіддю на ці виклики, формуючи у фахівців здатність діяти ефективно та гуманно, запобігаючи ескалації конфліктів. Вказане охоплює розуміння соціальних причин конфліктів, таких як нерівність, дискримінація, колективні травми, відмінності у системі цінностей та інтересів. Наприклад, під час роботи з громадами, які пережили військові дії, правоохоронець має враховувати високий рівень емоційної чутливості населення до будь-яких форм примусу. Медіатор у процесі врегулювання конфліктів між різними етнічними або релігійними групами повинен орієнтуватися в культурних і ціннісних відмінностях сторін та адаптувати комунікативні стратегії відповідно до цих відмінностей. Професійно-психологічна підготовка в цьому контексті формує навички оцінки соціальної ситуації, аналізу ризиків та прогнозування розвитку конфліктів різних рівнів.

Теоретичний напрям професійно-психологічної підготовки медіаторів та правоохоронців пов'язаний із необхідністю комплексного осмислення процесу формування їх професійної готовності, що передбачає інтеграцію знань із психології, права, конфліктології, етики, соціології й суміжних дисциплін. Їх осмислення дає змогу не лише формувати професійні компетентності, а й уникати фрагментарності та надмірного формалізму у підготовці фахівців. Наприклад, розуміння конфлікту як соціально-психологічного явища дає змогу поєднувати правові механізми реагування з психологічними стратегіями впливу на його аспекти, що підвищує ефективність роботи медіатора та правоохоронця.

Цей напрям підготовки охоплює систематизацію методів оцінки конфліктних ситуацій, моделювання поведінки сторін, аналіз наслідків прийнятих рішень і прогнозування потенційних ризиків, і передбачає формування у фахівця цілісного бачення конфлікту, розуміння взаємозв'язку між емоційним станом учасників та соціальними наслідками таких суперечностей.

Особистісний напрям професійно-психологічної підготовки медіаторів і правоохоронців охоплює розвиток важливих рис особистості, таких як емоційна стійкість, саморегуляція, рефлексивність, емпатія, морально-ціннісна зрілість. Такі якості є фундаментальними для успішного виконання професійних функцій у конфліктних ситуаціях різного рівня. Наприклад, медіатор, який працює у полікультурній спільноті, має проявляти особисту гнучкість, розуміння психологічного стану учасників конфлікту та здатність адаптувати стратегії комунікації до специфіки сторін. Правоохоронець у кризовій ситуації повинен контролювати власні емоції, підтримувати внутрішній спокій та не допускати проявів агресії, що може загострити конфлікт.

Комунікативний напрям професійно-психологічної підготовки медіаторів і правоохоронців стосується розвитку навичок ефективного взаємодії та здатності до конструктивного діалогу, та охоплює активне слухання, вміння ставити уточнювальні запитання, перефразовування, розпізнавання невербальних сигналів, а також розвиток навичок переконання без застосування примусу. Для медіатора комунікативна компетентність є базовою передумовою ефективного посередництва, особливо у міжособистісних і групових конфліктах, а для правоохоронця стає інструментом деескалації та підтримки контролю над ситуацією. Наприклад, під час масових громадських акцій правильна вербальна взаємодія може запобігти насильству.

Адаптаційний напрям професійно-психологічної підготовки медіаторів і правоохоронців передбачає розвиток здатності функціонувати у стресових, ризикованих і кризових ситуаціях, охоплюючи формування навичок подолання стресу, підтримки психічного здоров'я, профілактики професійного вигорання та стресостійкості. Наприклад, робота з жертвами насильства або учасниками збройних конфліктів потребує від медіатора високого рівня адаптивності і готовності до психоемоційного навантаження. Для сучасних правоохоронців цей аспект підготовки важливий у кризових умовах, під час реагування на надзвичайні ситуації або управління соціальними конфліктами.

Рефлексивний аспект професійно-психологічної підготовки медіаторів і правоохоронців полягає у розвитку здатності до самоаналізу, оцінки власних дій і врахування соціальних і моральних наслідків професійної діяльності, що передбачає усвідомлення впливу рішень на учасників конфлікту та суспільство, розвиток професійної відповідальності та етичної свідомості. Для медіатора така рефлексія дає змогу оцінити ефективність застосованих методів і скорегувати стратегії взаємодії, а для правоохоронця вона стає інструментом запобігання зловживанням владою та підтримки законності і справедливості дій. Вказаний

напрям охоплює також формування у медіаторів і правоохоронців навичок критичного осмислення професійного досвіду та інтеграції його в подальшу діяльність, забезпечуючи професійну зрілість й підвищуючи рівень довіри суспільства до інститутів медіації та правоохоронних органів.

Напрями професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців узагальнено у таблиці.

Таблиця

Напрями професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців

Напря́м	Змі́ст	Приклади застосування	Професійна значущість
Соціальний	Аналіз соціальних трансформацій, причин конфліктів, культурних та ціннісних відмінностей	Робота з громадами, які пережили війну; взаємодія з різними етнічними та релігійними групами	Формування соціальної обізнаності, здатність діяти ефективно і гуманно, запобігання ескалації конфліктів
Теоретичний	Інтеграція знань з психології, права, конфліктології, етики, соціології; систематизація методів і стратегій	Прогнозування розвитку конфліктів, моделювання поведінки сторін, оцінка наслідків рішень	Науково обґрунтоване прийняття рішень, підвищення ефективності професійної діяльності
Особистісний	Розвиток емоційної стійкості, саморегуляції, рефлексивності, емпатії, моральної зрілості	Контроль емоцій у кризових ситуаціях; підтримка довіри сторін; робота з морально складними виборами	Довготривала професійна надійність, запобігання професійним деформаціям, високий рівень ефективності діяльності
Комунікативний	Навички конструктивної взаємодії, діалогу, деескалації, невербальної комунікації	Масові акції, міжособистісні конфлікти, групові конфлікти, медіація	Підвищення легітимності діяльності, ефективність розв'язання конфліктів, безпечна взаємодія з учасниками
Адаптаційний	Підготовка до стресових, ризикованих та кризових ситуацій; розвиток психологічної стійкості	Робота з жертвами насильства, реагування на надзвичайні ситуації	Збереження психічного здоров'я, профілактика вигорання, стабільність професійної діяльності
Рефлексивний	Розвиток самоаналізу, оцінки власних дій, усвідомлення соціальних і моральних наслідків	Аналіз ефективності методів, корекція стратегій, критичне осмислення досвіду	Професійна зрілість, підвищення довіри суспільства, інтеграція знань, навичок і етичних стандартів

Відтак, у таблиці систематизовано основні напрями професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів і правоохоронців, наведено приклади практичного застосування у різних типах конфліктів та визначено їх професійну корисність для фахівців. Зокрема, показано, що аналіз соціальних трансформацій і причин конфліктів дає змогу діяти ефективно та гуманно, враховуючи культурні та ціннісні відмінності сторін; усвідомлення важливості інтеграції міждисциплінарних знань і систематизації методів впливає на обґрунтованість прийняття рішень; розвиток емоційної стійкості, саморегуляції, емпатії та моральної зрілості забезпечує довготривалу професійну надійність; наявність навичок конструктивної взаємодії, діалогу та деескалації конфліктів забезпечує легітимність та ефективність професійної діяльності; адаптованість до роботи в стресових і ризикованих умовах запобігає професійному вигоранню та підтримує психічне здоров'я; самоаналіз, оцінка власних дій та усвідомлення соціальних і моральних наслідків діяльності сприяє формуванню професійної зрілості та підвищенню довіри суспільства.

Висновки. Отже, концептуалізація поняття професійно-психологічної підготовки сучасних медіаторів та правоохоронців є необхідною для розвитку теорії та практики фахового вдосконалення фахівців, котрі працюють у сфері врегулювання міжособистісних і соціальних конфліктів. Концептуалізація вказаного поняття дає змогу систематизувати наукові уявлення, інтегрувати знання з психології, конфліктології, права, етики та соціології, забезпечуючи міждисциплінарний підхід до розвитку компетентностей спеціаліста. Важливим елементом концептуалізації є виокремлення напрямів підготовки професійно-психологічної підготовки медіаторів та правоохоронців, таких як соціальний, теоретичний, особистісний, комунікативний, адаптаційний і рефлексивний, що забезпечує системну інтерпретацію аналізованого явища. Зокрема, соціальний – підкреслює необхідність врахування суспільних трансформацій, культурних і ціннісних особливостей учасників конфліктів, сприяючи ефективній інтеграції професійної діяльності у соціальний контекст; теоретичний – забезпечує обґрунтованість прийняття рішень та вибору стратегій впливу на сторони конфлікту; особистісний та комунікативний – розкривають значення емоційної стійкості, моральної зрілості, розвиненої емпатії та навичок конструктивної взаємодії, що є ключовими для роботи з конфліктами різного рівня прояву; адаптаційний – зосереджує увагу на здатності фахівців функціонувати в умовах підвищеного стресу, ризиків і професійних загроз; рефлексивний – забезпечує усвідомлення моральних, соціальних і професійних наслідків прийнятих рішень. Проведена концептуалізація поняття професійно-психологічної підготовки медіаторів та правоохоронців постає підґрунтям формування компетентного та етично зрілого фахівця, здатного ефективно розв'язувати конфлікти різного рівня суб'єктивної складності й об'єктивної трудності, підтримувати соціальну стабільність і сприяти підвищенню довіри до населення до інститутів медіації та правоохоронних органів держави.

Література:

1. Андрусин Р.М. Правове виховання працівників ОВС: теоретико-правовий вимір: дис. ...канд. юрид. наук. Львів, 2016. 213 с.
2. Белінська І. Основні критерії психологічного профілю медіатора. *Проблеми сучасної психології*. 2019. Вип. 18. С. 42-49.
3. Бистрицький Є. Конфлікт культур і методологія толерантності. *Філософська думка*. 2011. № 4 : Єдність світу і розмаїття культур. С. 102-118.
4. Гірняк А.Н. Психологічні особливості освітньої взаємодії осіб з різними суб'єктними характеристиками. *Психологічний часопис*. 2020. № 3 (35). Т. 6. С. 45-55.
5. Гірняк А.Н. Психологія модульно-розвивальної взаємодії : монографія. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 376 с.
6. Гнатюк Н. Мистецтво домовлятися. *Юридичний вісник України*. 2018. № 38. С. 11.
7. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навч. посіб. Київ : Каравела, 2010. 303 с.
8. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2005. 455 с.
9. Жаворонкова Г. В., Скібіцький О. М., Сівашенко Т. В. Управління конфліктами : навч. посіб. Київ : Кондор, 2010. 170 с.
10. Закон України «Про медіацію» : науково-практичний коментар. Станом на 1 квітня 2023 р. / за ред. Кармази О. О., Федоренко Т. В., Ізюти П. О. Київ : Талком, 2023. 241 с.
11. Іщенко Ю. Конфлікти як предмет гуманітарної експертизи. *Філософська думка*. 2010. №2. С. 97-105.
12. Калаур С. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності: монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 456 с.
13. Калаур С. М., Трухан М. А. Теоретичні та практичні основи підготовки соціальних педагогів до розв'язання конфліктів в освітніх закладах: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Вектор, 2015. 148 с.
14. Калаур С. М., Фалинська З. З Соціальна конфліктологія: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Астон, 2010. 362 с.
15. Курило В.І., Курило Л.І., Світличний О.П. Професійна діяльність як чинник формування культури особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 51-54.
16. Лазарук А. Ф., Рудакевич О.М. Мультимодальний формат освітньо-професійної підготовки майбутніх психологів: практичний вимір. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. 2025. № 8 (54). С. 1462-1481.
17. Лазарук А. Ф., Шафранський В. В. Мультимодальний формат освітньо-професійної підготовки майбутніх психологів: сутнісний зміст. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Психологія»*. 2025. №8 (48). С. 1565-1581.
18. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія. Київ : КНТЕУ, 2018. 276 с.
19. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: вітчизняний та зарубіжний досвід: наукова монографія / за ред. В.І. Цимбалюка. Львів: Новий Світ – 2000, 2020. 172 с.
20. Оганісян Ц. Система підготовки медіаторів в Україні: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 95-101.
21. Організація психологічної підготовки особового складу підрозділів Сухопутних військ: навч.-метод. посіб. / за ред. Г.П. Воробйова. Львів : Академія сухопутних військ, 2012. 284 с.

22. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навч.-метод. посіб. / за ред. В. Клочкова. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2023. 325 с.
23. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. №37-38. Ст. 2004.
24. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021р. №1875-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2022. № 7. Ст. 51.
25. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
26. Супрун Г. Зарубіжний досвід підготовки медіаторів та можливості його застосування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №1. С. 34-37.
27. Танько А. Форми та методи підготовки працівників Національної поліції України до реалізації державної правоохоронної політики. *Господарство, підприємництво і право*. 2021. № 5. С. 107-115.
28. Темченко О. В. Конфліктологічна культура педагога. *Управління школою*. 2012. №28/30. С. 55-58.
29. Тихомирова Є. Б., Постолювський С. Р. Конфліктологія та теорія переговорів : підручник. Суми : Університетська книга, 2008. 239 с.
30. Харківська К. В. Підготовка медіаторів в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право / Розділ 4. Господарське право, господарсько-процесуальне право*. 2025. Том 2, № 89. С. 61-66.
31. Швець Д.В. Первинна професійна підготовка як необхідна правова вимога до підготовки поліцейських. *Право і безпека*. 2017. № 3. С. 103-112.
32. Яхно Т. П., Куревіна І. О. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 175 с.
33. Kyselova T. Professional Peacemakers In Ukraine: Mediators And Dialogue Facilitators Before And After 2014. *Kyiv Mohyla Law And Politics Journal*. 2018. № 3. С. 117-136.

References:

1. Andrusyshyn, R.M. (2016) *Pravove vykhovannia pratsivnykiv OVS: teoretyko-pravovyi vymir: dys. ...kand. yuryd. nauk* [Legal education of police officers: theoretical and legal dimension: dissertation ...candidate of law]. Lviv [in Ukrainian].
2. Belinska, I. (2019) Osnovni kryterii psykholohichnoho profilu mediatora [Basic criteria of the psychological profile of a mediator]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 18, 42-49 [in Ukrainian].
3. Bystrytskyi, Ye. (2011) Konflikt kultur i metodolohiia tolerantnosti [Conflict of cultures and methodology of tolerance. Philosophical thought]. *Filosofska dumka*, 4, 102-118 [in Ukrainian].
4. Hirniak, A.N. (2020) Psykholohichni osoblyvosti osvithoi vzaiemodii osib z riznymy sub'iektnymy kharakterystykamy [Psychological features of educational interaction of persons with different subjective characteristics]. *Psykholohichni chasopys*, 3 (35), 6, 45-55 [in Ukrainian].
5. Hirniak, A.N. (2020). *Psykholohiia modulno-rozvyvalnoi vzaiemodii: monohrafiia* [Psychology of modular-developmental interaction: monograph]. Ternopil: Universytetska dumka [in Ukrainian].
6. Hnatiuk, N. (2018) Mystetstvo domovliatysia [The art of negotiation]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*, 38, 11 [in Ukrainian].
7. Dolynska, L. V., Matiash-Zaiats, L. P. (2010) *Psykholohiia konfliktu: navch. posib.* [Psychology of conflict: textbook]. Kyiv: Karavela [in Ukrainian].
8. Dutkevych, T. V. (2005) *Konfliktolohiia z osnovamy psykholohii upravlinnia: navch. posib.* [Conflictology with the basics of management psychology: textbook]. Kyiv: Tsentr navch. 1-ry [in Ukrainian].
9. Zhavoronkova, H. V., Skibitskyi, O. M., Sivashenko, T. V. (2010) *Upravlinnia konfliktamy: navch. posib.* [Conflict management: textbook]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

10. Karmazy O. O., Fedorenko T. V., Izuity P. O. (red.) (2023) *Zakon Ukrainy «Pro mediatsiiu»: naukovo-praktychnyi komentar. Stanom na 1 kvitnia 2023 r.* [The Law of Ukraine «On Mediation»: Scientific and Practical Commentary. As of April 1, 2023]. Kyiv: Talkom [in Ukrainian].
11. Ishchenko, Yu. (2010) Konflikty yak predmet humanitarnoi ekspertyzy [Conflicts as a Subject of Humanitarian Expertise]. *Filosofska dumka*, 2, 97-105 [in Ukrainian].
12. Kalaur, S. M. (2018) *Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery do rozv'iazannia konfliktiv u profesiinii diialnosti: monohrafiia* [Theory and Methods of Professional Training of Future Social Sphere Specialists to Resolve Conflicts in Professional Activity: Monograph]. Ternopil: Osadtsa Yu.V. [in Ukrainian].
13. Kalaur, S. M., Trukhan, M. A. (2015) *Teoretychni ta praktychni osnovy pidhotovky sotsialnykh pedahohiv do rozv'iazannia konfliktiv v osvitynykh zakladakh: navch.-metod. posib.* [Theoretical and Practical Foundations of Training Social Educators to Resolve Conflicts in Educational Institutions: Teaching and Methodological Manual]. Ternopil: Vektor [in Ukrainian].
14. Kalaur, S. M., Falynska, Z. Z. (2010) *Sotsialna konfliktolohiia: navch.-metod. posib.* [Social conflictology: teaching and methodical manual]. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
15. Kurylo, V.I., Kurylo, L.I., Svitlychnyi, O.P. (2019) Profesiina diialnist yak chynnyk formuvannia kultury osobystosti [Professional activity as a factor in the formation of personality culture]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 3, 51-54 [in Ukrainian].
16. Lazaruk, A. F., Rudakevych, O.M. (2025) Multymodalnyi format osvitno-profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv: praktychnyi vymir [Multimodal format of educational and professional training of future psychologists: practical dimension]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriia «Psykholohiia»*, 8 (54), 1462-1481 [in Ukrainian].
17. Lazaruk, A. F., Shafranskyi, V. V. (2025) Multymodalnyi format osvitno-profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv: sutnisnyi zmist [Multimodal format of educational and professional training of future psychologists: essential content]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriia «Psykholohiia»*, 8 (48), 1565-1581 [in Ukrainian].
18. Mazaraki, N. A. (2018) *Mediatsiia v Ukraini: teoriia ta praktyka: monohrafiia* [Mediation in Ukraine: theory and practice: monograph]. Kyiv: KNTEU [in Ukrainian].
19. Tymbaliuka, V.I. (red.) (2020) *Mediatsiia yak alternatyvnyi sposib vyrishennia sporiv: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid: naukova monohrafiia* [Mediation as an alternative method of dispute resolution: domestic and foreign experience: scientific monograph]. Lviv: Novyi Svit – 2000 [in Ukrainian].
20. Ohanisian, Ts. (2022) Systema pidhotovky mediatoriv v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy [The system of training mediators in Ukraine: current state and prospects]. *Naukovi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2 (117), 95-101 [in Ukrainian].
21. Vorobiova, H.P. (red.) (2012) *Orhanizatsiia psykholohichnoi pidhotovky osobovoho skladu pidrozdiliv Sukhoputnykh viisk: navch.-metod. posib.* [Organization of psychological training of personnel of the Land Forces units: teaching-methodical manual]. Lviv: Akademiia sukhoputnykh viisk [in Ukrainian].
22. Klochkova, V. (red.) (2023) *Orhanizatsiia psykholohichnoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: navch.-metod. posib.* [Organization of psychological training in the Armed Forces of Ukraine: teaching-methodical manual]. Kyiv: NDTs HP ZS Ukrainy [in Ukrainian].
23. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy № 1556-VII (2014) [On higher education: Law of Ukraine №1556-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 37-38, 2004 [in Ukrainian].
24. Pro mediatsiiu : Zakon Ukrainy №1875-IX (2021) [On mediation: Law of Ukraine №1875-IX]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 7, 51 [in Ukrainian].
25. Pro Natsionalnu politsiiu : Zakon Ukrainy № 580-VIII (2015) [On the National Police: Law of Ukraine №580-VIII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 40-41, 379 [in Ukrainian].
26. Suprun, H. (2019) Zarubizhnyi dosvid pidhotovky mediatoriv ta mozhyvosti yoho zastosuvannia v Ukraini [Foreign experience in training mediators and the possibility of its application in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 1, 34-37 [in Ukrainian].

27. Tanko, A. (2021) *Formy ta metody pidhotovky pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy do realizatsii derzhavnoi pravookhoronnoi polityky* [Forms and methods of training employees of the National Police of Ukraine for the implementation of state law enforcement policy]. *Hospodarstvo, pidpriemnytstvo i pravo*, 5, 107-115 [in Ukrainian].
28. Temchenko, O. V. (2012) *Konfliktolohichna kultura pedahoha* [Conflictological culture of a teacher]. *Upravlinnia shkoloiu*, 28/30, 55-58 [in Ukrainian].
29. Tykhomyrova, Ye. B., Postolovskyi S. R. (2008) *Konfliktolohiia ta teoriia perehovoriv: pidruchnyk* [Conflictology and theory of negotiations: textbook]. Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].
30. Kharkivska, K. V. (2025) *Pidhotovka mediatoriv v Ukraini: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia* [Training of mediators in Ukraine: problems and ways to solve them]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 2, 89, 61-66 [in Ukrainian].
31. Shvets, D.V. (2017) *Pervynna profesiina pidhotovka yak neobkhidna pravova vymoha do pidhotovky politseiskykh* [Primary professional training as a necessary legal requirement for the training of police officers]. *Pravo i bezpeka*, 3, 103-112 [in Ukrainian].
32. Yakhno, T. P., Kurevina I. O. (2012) *Konfliktolohiia ta teoriia perehovoriv: navch. posib.* [Conflictology and theory of negotiations: textbook]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literetury [in Ukrainian].
33. Kyselova, T. (2018) *Professional Peacemakers In Ukraine: Mediators And Dialogue Facilitators Before And After 2014*. *Kyiv Mohyla Law And Politics Journal*, 3, 117-136 [in English].